

FRI-20.21-1-SITSTL-03

ENGINEERING APPROACH TO PREVENTION OF UNFAIR TENDER ARRANGEMENTS IN TRANSPORT INFRASTRUCTURE PROJECTS¹

Eng. Metodiy Steliyanov, PhD Student

Department of Transport,
“Angel Kanchev” University of Ruse
Phone: (+359) 0876 308 849
E-mail: metodiy@abv.bg

Martina Georgieva, PhD

Department of Law,
„St. Cyril and St. Methodius“, University of Veliko Turnovo
Tel.: (+359) 0886 319 876
E-mail: yuliyanova.georgieva@gmail.com

Assoc. Prof. Daniel Lyubenov, PhD

Department of Transport,
“Angel Kanchev” University of Ruse
Tel.: (+359) 082 888 605
E-mail: dliubenov@uni-ruse.bg

Abstract: Exploring bid-rigging is essential because it undermines the foundations of society, the economy and government. These actions not only lead to unreasonably high costs, but also suppress fair competition, compromise the quality of infrastructure projects and increase social inequalities in Bulgaria. The methods used in the research include literature analysis, comparative and critical analysis of corrupt procurement practices at tender stage, in the context of responsible management of public financial resources. The main three key conclusions of the study are: 1) the corrupt tender practices represent a serious problem with numerous consequences at domestic and international level; 2) they can take different forms, which complicates their detection; 3) the effective methods for counteracting corrupt tender practices require technical solutions based on engineering control principles, transparency, intersectoral cooperation and collaboration, direct systematic public monitoring and control of the procurement process. Additionally, the study suggests improved model of the public procurement process proposed by the World Bank in 2009.

Keywords: Public procurement, tendering, infrastructure, corrupt practices, fair competition, decision-maker, conflicts of interest, responsible management, engineering principles, transparency.

ВЪВЕДЕНИЕ

Обществените поръчки за инфраструктурни, транспортни, и други проекти в сферата на управление на публичния сектор се отличават с най-висок риск от корупция и злоупотреби (Стефанов Р., Марков Д., Галев Т., Карабояев С., Илчева М. (2016)). Тръжните манипулации (bid-rigging) в процедурите за възлагане на обществени поръчки са с изключително висока степен на увреждане на пазарните отношения, структурата на пазара и конкурентния процес между предприятията, което засяга правилното разходване на публичните средства (<https://cpc.bg> (2022)). Съгласно §16 на Решение №972 от 24.11.2020 г. на Комисията за защита на конкуренцията (КЗК) тръжните манипулации представляват частни ограничения на конкуренцията. Те са налице винаги когато компаниите, от които се очаква да се конкурират за спечелване на определена поръчка, се уговарят за предлагане на по-високи цени или по-ниско качество на стоките, или услугите, съкращаване на доставянето им, или за

¹ Докладът е представен на студентската научна сесия на 27 октомври 2023 в секция УИТСТЛ с оригинално заглавие на български език: ИНЖЕНЕРЕН ПОДХОД ЗА ПРЕДОТВРЯВАНЕ НА ТРЪЖНИ МАНИПУЛАЦИИ ПРИ ПРОЕКТИ ЗА ТРАНСПОРТНА ИНФРАСТРУКТУРА.

поделяне на обществените поръчките. По този начин се възпрепятства, ограничава или нарушава конкуренцията по време на възлагането им. Независимо от многообразните форми, всички злоупотреби в тази сфера имат една обща цел – насочване на финансов ресурс от разпоредителите на бюджетни средства, както и от държавните и общинските предприятия, към предварително определен победител с цел лично облагодетелстване (Стефанов Р., Марков Д., Галев Т., Карабояев С., Илчева М. 2016).

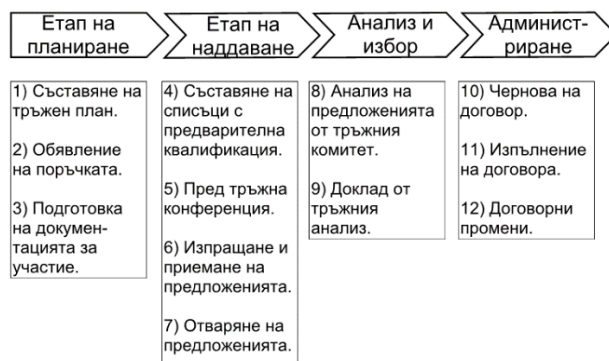
Основната цел на този доклад е да посочи и изясни основните форми на злоупотреби при тръжните процедури, след което да предложи ефективна рамка за възлагане и изпълнение на обществени поръчки. Това ще насърчи разработването и прилагането на по-ефективни методи за инженерен контрол основаващи се на принципите за отстраняване, заместване, промяна, административен контрол и регулярно одитиране. По този начин почтеността на обществените поръчки ще бъде гарантирана с помощта на технически решения защитаващи широкообществените интереси.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Незаконосообразното възлагане на обществени поръчки основаващо се на порочни практики представлява значително предизвикателство в сферата на тръжните процедури. Въпреки съществуващите контролни механизми, за редица договори за обществени поръчки са характерни, както сериозни грешки и нередности, така и измами и други злоупотреби с обществени фондове или корупция. Повечето от тях могат да бъдат обяснени с недостатъчната информираност на част от участващите в тях лица и структури – доставчици, счетоводители, одитори и др. (Стефанов Р., Марков Д., Галев Т., Карабояев С., Илчева М. 2016). Съгласно Закона за защита на конкуренцията (ЗЗК), тръжните манипулации са една от реализуемите форми на картел между предприятия. Понятието „картел” е дефинирано като споразумение и/или съгласувана практика между две, или повече конкуренти предприятия на съответния пазар. Целта е редуциране на конкуренцията, като се действа чрез координиране на тяхното „конкурентно“ поведение, или с помощта на по-меки действия, чрез „повлияване“ на определени параметри на конкуренцията. Тези практики включват фиксиране или координиране на основния компонент в търговията и бизнеса – покупните или продажните цени. Заедно с това картелното се влияние се проявява и в други направления (§16. Решение №972 (2020)):

- установяване на квоти за производство или продажби,
- подялба на пазари и клиенти,
- ограничения на вноса или износа, и
- прилагане на антиконкурентни действия срещу други конкуренти, включително по отношение на правата на интелектуална собственост.

Тези практики могат да бъдат приложени на всеки етап от процеса за възлагане на обществени поръчки (The World Bank (2009)), (фиг.1).

Фиг. 1. Фази в процеса за възлагане на обществени поръчки.

Конкретните незаконосообразни действия, методи и техники са добре документирани в тематичната изследователска литература (Azhar, S., Selph, J.W., & Maqsood, T. (2011)),

(Gregory, D. and Travers, E. (2010)). В тази връзка проблемът е от съществено обществено значение, тъй като основното задължение на държавната администрация е да използва отговорно средствата на данъкоплатците. А несправедливото възлагане на обществени поръчки спомага за утвърждаването на социалните неравенства, като практически елиминира изграждането на устойчива конкурентоспособна икономика.

Предотвратяването на тези недопустими тръжни манипулации не е свързано само с подобряване на законовите рамки с цел осигуряване на финансова ефективност, а е директно обвързано с държавното управление като гарант за изграждането на качествена, безопасна и устойчива инфраструктура. На практика, крайните резултати от тези нелегитимни тръжни практики най-видимо се отразяват върху качеството, ефективната разходна крива и времевата линия на проекта. Тези взаимозависимости и тяхното неблагоприятно влияние върху функционалността и безопасността са описани в множество международни публикации (Transparency International (2005)), (Kenny, C. (2009)).

В своето Решение от 24.11.2020 г. КЗК твърди, че тръжните манипулации могат да съществуват под много различни форми, всяка от които ограничава или предотвратява възможността на възложителя да получи поръчаните стоки или услуги, обект на обществената поръчка въз основа на икономически най-изгодната оферта. Често участниците, които се очаква да са конкуренти помежду си, уговарят предварително кой ще представи печелившата оферта. По този начин предопределят на кого ще бъде възложена поръчката и с кого възложителят ще сключи договор за обществена поръчка. Крайната цел на всяка тръжна манипулация е увеличаване на цената, на която възложителят ще сключи договор за съответната обществена поръчка, така че максимално да се повиши стопанската облага на участника, определен за изпълнител (§24 на Решение №972).

Проблематиката на тези непочтени споразумения представлява сложна многослойна съвкупност с голям набор от елементи и има следните измерения на месно ниво:

- 1) Завишени икономически разходи – като резултат от извършените действия се наблюдава „източване“ на публичните ресурси заради завишени договорни цени или неоправдано изразходвани средства за лошо изпълнени проекти. В този случай следствието е праволинейно и данъкоплатците поемат ненужна тежест, и често други критични области биват лишени от необходимото им финансиране (Rose-Ackerman, S. (2016)).
- 2) Стимулиране на монопола – предварителните уговорки между участниците и порочното влияние изкривяват и обезсърчават конкурентната среда. В следствие на това, честните фирмени организации са демотивирани да участват в тръжния процес. Това ограничава стимула на участващите предприятия за инвестиции и иновации в процеса на производството и доставката на стоки или услуги. Настъпва забавяне на развитието при често последващо ценово нарастване (Aidt, T. (2009)).
- 3) Занижена резултатност – ефикасността и ефективността е нарушена поради възлагане на договори на доставчици, които не са достатъчно квалифицирани или които не осигуряват най-добрата стойност на инвестираните средства. Това по естествен път води до по-лоши обществени продукти или услуги, надхвърляне на планираните обществени разходи, забавяния и загуба на време (Arrowsmith, S. (2010)).
- 4) Риск свързан с националната и европейската нормативна уредба – участието в тръжни манипулации излага компаниите на значителни риск от нормативна гледна точка, в резултат на който могат да бъдат наложени санкции като забрана за участие в тръжни процедури, парични глоби и лишаване от свобода.
- 5) Загуба на репутация – участието в незаконосъобразни тръжни процедури опетнява репутацията на организациите, които са част от тях и подкопават общественото доверие в държавния апарат, което води до обществена реакция. Това може допълнително да затрудни успешното изпълнение на работата на други организации в бранша.

Множество други изследвания разглеждат проблемите на порочните тръжни споразумения и техните последиците. Така например недостатъците и слабостите на системата за управление позволяват прилагането на тези неприемливи практики (Arrowsmith, S. (1996)), което съответно изисква укрепване на институционалните рамки за повишаване на обществената прозрачност и отчетност. Тази тема е преразгледана от Evenett и Hoekman през 2005г., като те докладват, че от международна гледна точка мултинационалните партньорства могат да бъдат полезни в промяната на разпоредбите относно провеждането на обществени поръчки. Те предлагат международно стандартизиране на процеса по възлагане на обществени поръчки, с цел прекратяване на незаконните търгове. През последните години това предложение набира все по-голяма популярност.

Както вече споменахме, в решението на КЗК се казва, че антиконкурентното координирано поведение на участниците в процедурите за възлагане на обществени поръчки може да се прояви под различни форми, което затруднява разкриването на този вид забранено поведение на предприятията. Макар откритата тръжна процедура да е достъпна за всички кандидати, съществуват различни начини за компрометиране на равнопоставеността между тях. Без претенции за изчерпателност могат да се посочат следните най-типични форми на тръжни манипулации:

1. Изкуствено повишават тръжните цени чрез координирани заговорнически действия на участниците в търга.
2. Тайно сговаряне с предварително избран победител – фирмите явяващи се на търга представят високи оферти или изобщо не представят предложение, поради тайно предложение, с което се цели победата на предварително избрана компания.
3. Тайна договорна подялба – умишлено договорно разделяне на по-малки части с цел заобикаляне на дадени критерии, които изискват конкурентно наддаване.
4. Неоснователни договори с един единствен участник – възлагане без задълбочена обосновка поради спешност или уникалност на фирмата изпълнител.
5. Непотизъм или протежиране – възлагане на обществен договор въз основа на лични връзки без задълбочен анализ на предоставените оферти.
6. Рушвети и подкупи – възлагането на договор на доставчик е свързано с предоставяне на пари или други облаги на служителите отговарящи за обществената поръчка.
7. Корупция в процеса на оценка – критериите за оценка се манипулират така, че да бъде облагодетелствана определена конкретна компания.
8. Налагане на пристрастни (дискриминационни) условия за предварителен подбор, за да се изключат определени потенциални оференти.
9. Споделяне само на подбрана част от проектната информация от администратора с цел заблуда на изпълнителите.
10. Скрито изнасяне на информация – изтичане на поверителна информация за да се даде предимство на определени кандидати в тръжния процес.
11. Входиране на оферти фантоми с цел създаване на илюзия за конкуренция.
12. Манипулиране на съществуващите спецификации с цел приспособяване на документа, за да отговаря на способностите на предпочитания доставчик.
13. Целенасочено проектиране на спецификациите, така че само конкретен оферент да може да ги изпълни.
14. Злоупотреба със заповеди за изменение – проекта се публикува с умишлено недооцени (подценени) обем и стойност, след което, в процеса на работа се завишават чрез заповеди за изменение.
15. Измамно представяне на информация – за да спечелят търга, фирмите преувеличават своите способности, квалификации или предоставят манипулативни ценови стойности на определените дейности.
16. Външен натиск – някои компании се съгласяват да оттеглят предложението си поради външно въздействие, за да позволят на друга компания да спечели.

17. Общ натиск – компаниите се съгласяват да представят оферти, които са твърде високи с цел принудено приемане на специални условия.
18. Конфликт на интереси – класическият пример е със служител от държаната администрация, който има личен интерес, което води до пристрастно вземане на решения с цел определена компания да спечели обществената поръчка.
19. Съкратен срок за предоставяне на предложение – с цел да се ограничи броят на оферентите, времевият период за подготовка и входиране на предложенията по обществената поръчка е умишлено недостатъчен.
20. Задаване на несправедлива тежест на определени елементи в офертата по време на нейния анализ с цел изкривяване на резултата в полза на определен доставчик.
21. Възлагане на поръчки на фирмени организации, които нямат нужната квалификация или компетенции
22. Възлагане на обществени поръчки на определен доставчик въпреки лошото представяне на изпълнителя в исторически план.
23. Координирано умишлено завишаване на офертата с цел да се позволи на конкурент да спечели договора.
24. Ротационна „победа“ – група фирми се редуват в предложението на най-ниска цена в различни търгове, което възпира реалната конкурентоспособност.
25. Не прилагане и не спазване на гаранциите за доброкачествено изпълнение, което позволява на изпълнителя да избегне законово уреденото договорно санкциониране.
26. Свърхфактуриране или завишено фактуриране – доставчикът завишава фактурите над договорените ставки или добавя такси за стоки и услуги, които не са описани в договора.
27. Тайно ценово фиксиране между участниците в търга, като това може да се изразява както между самите фирми, така и между определена фирма и администратора.
28. Включване на ненужни елементи в тръжните спецификации, които не допринасят за общественото благо, а напротив, директно облагодетелстват администратора.
29. Целенасочено избягване на широко публично оповестяване с цел ограничаване на набора от участници в търга.
30. Пренебрегване на предварително зададените критерии за дисквалификация на кандидата, за да се позволи на иначе недопустим кандидат да участва в тръжната процедура.

В резултат на тръжните манипулации се стига до изкуствено повишаване на цените във вреда на възложителите и на потребителите на съответните стоки или услуги, като едновременно с това силно се ограничава стимулът на участващите предприятия за инвестиции и иновации в процеса на производството и доставката на тези стоки или услуги. Това води до намаляване ефективността и ефикасността на съответната стопанска дейност и до неефективно разходване на средствата на възложителите, както и до понижаване на качеството на функциите им (§29 на Решение №972).

Всичко това води до значителни вреди на възложителите и на международно ниво. Това е особено вярно за големи инфраструктурни проекти от международно значение, където взаимодействието на международна политика, финанси и репутация изисква сериозни гаранции за успеха на дадения проект и последствията от подобни злоупотреби могат да отекват години, или десетилетия. Нанесените щети обикновено са:

- 1) Загуба на международно финансиране – голяма част от мащабните инфраструктурни проекти разчитат на международно инвестиране, независимо дали от световни финансови институции, или страни инвеститори. Доказателствата за незаконосъобразни тръжни процедури могат да накарат тези субекти да задържат или оттеглят финансиране, което значително ще повлияе на жизнеспособността на проекта.
- 2) Увреждане на репутацията на държавно ниво – доверието в способностите на дадено държавно управление е от първостепенно значение както в България, така и

в чужбина. Обвързването на държавният апарат с незаконосъобразни тръжни практики не само намалява нейния международен авторитет, но и поставя под съмнение ангажимента ѝ за прозрачно управление като цяло. Това възпира чуждестранните инвеститори и вреди на международните отношения, което застрашава социално-икономическото направление на нацията.

- 3) Намален международен авторитет – когато дадена страна толерира вътрешните корупционни практики, то на нейната ангажираност в други международни споразумения (независимо дали са свързани с търговията, околната среда или други области) се гледа със скептицизъм.
- 4) Ощетяване на международни изпълнители – пристрастните тръжни процеси в полза на местни субекти поставят в неравностойно положение международните компании. Това може да ескалира отвъд търговски спор и в следствие да се увредят дипломатическите отношения, като поставя под въпрос отношенията като цяло между участващите страни.
- 5) Правни спорове – незаконосъобразните тръжни практики при международните инфраструктурни проекти могат да доведат до международни правни спорове. Те обикновено са продължителни, скъпи и вредни за репутацията на участващите страни.
- 6) Намалено конкурентно предимство – международните инфраструктурни проекти често привличат кандидати от различни страни поради мащаба и потенциалната рентабилност. При наличие на пристрастност или корупция в тръжния процес, много компетентни международни компании може да се въздържат от участие, това ще намали набора от експертни познания, което може да доведе до неоптимални резултати.
- 7) Икономически санкции – в екстремни случаи доказателствата за системна корупция и нелоялни търгове могат да доведат до икономически санкции от други държави или международни органи с широкообхватни икономически последици.
- 8) По-високи разходи за заеми – вътрешните корупционни практики на дадена страна неминуемо се отразяват на размера и условията на международното финансиране поради повишения риск. В тези случаи инвеститорите ще изискват по-висока възвръщаемост, за да компенсират допълнителния риск.
- 9) Загуба на бъдещи сътрудничества – рутинното незаконосъобразно възлагане на обществени поръчки принуждава други нации и международни корпорации да се отдръпват от бъдещи сътрудничества, което ограничава възможностите за развитие.
- 10) Негативно въздействие върху глобалните вериги за доставки – в по-голям мащаб нелоялните тръжни практики, могат да изкривят динамиката на пазара и да причинят икономически неефективни резултати в други страни или на други инфраструктурни проекти.

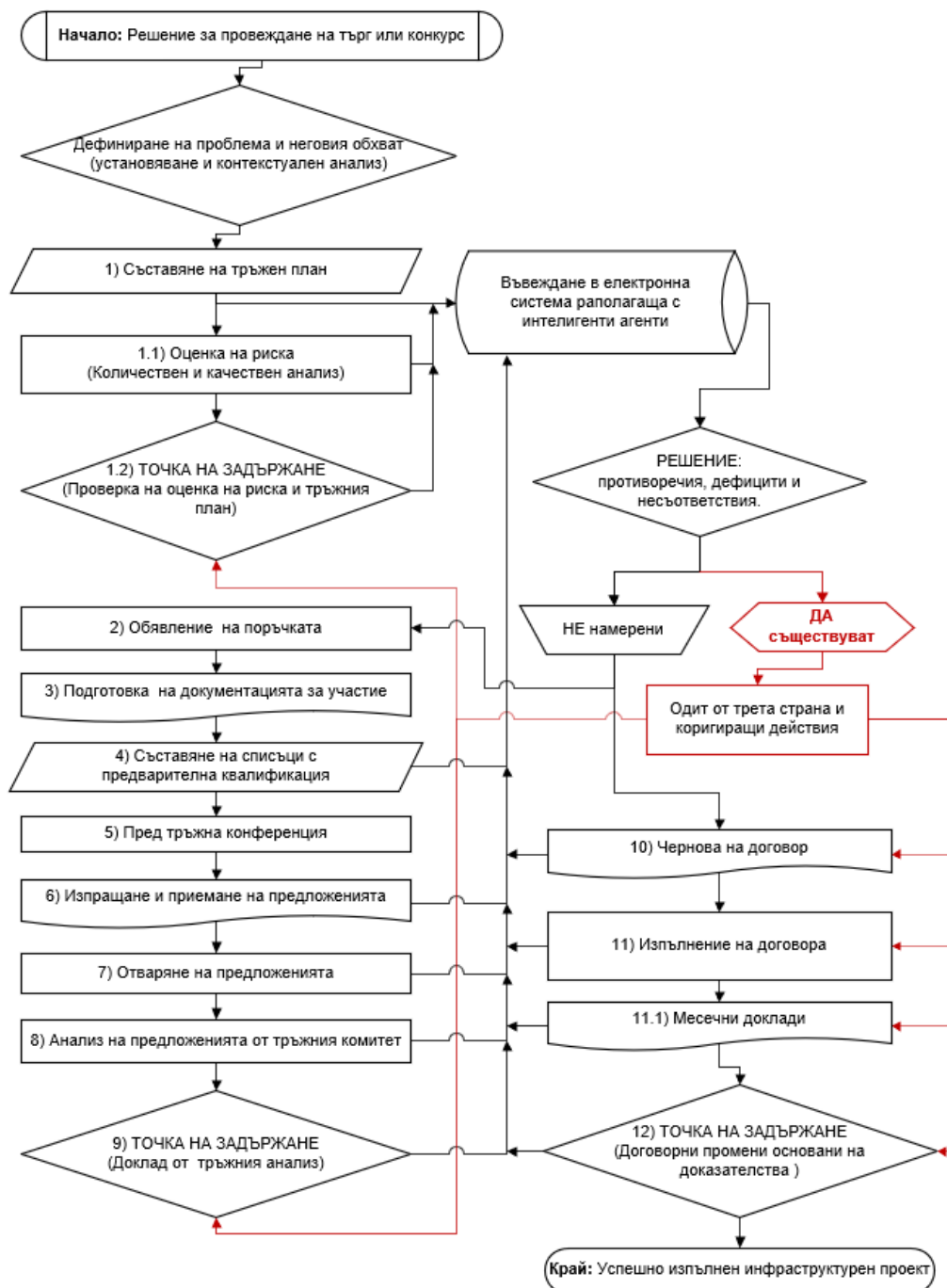
Предвид гореизложеното е ясно, че необходимостта от противодействие срещу всички форми на антиконкурентно манипулиране на обществени поръчки е от първостепенно значение. По правило, процесът по възлагане на обществени поръчки е свързан с изразходване на публични средства за задоволяване на обществените и икономическите нужди. Според Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР), средно в световен мащаб за закупуване на стоки и услуги в публичния сектор се разходват около 12% от brutният вътрешен продукт (БВП) на една страна. Следователно публичният сектор може да въздейства на структурата на пазара чрез своята линия на поведение в сферата на обществените поръчки, като окаже влияние на конкурентния процес между предприятията, с което значително да повлияе стопанското поведение на кандидатите или участниците в съответните възлагателни процедури (§4 на Решение №972).

За постигне на тази позитивна социално-обществена промяна са необходими три критични условия:

1. Нарастващо несъответствие между идеалите и ежедневната реалност.

2. Широко разпространено осъзнаване на това нарастващо различие.
3. Установяване на усещане за способност за намаляване на разликата между идеала и реалността, т.е. чувство, че създаването на по-добър свят е възможно.

В тази връзка инженерния подход е напълно удачен за подобряване на процеса по възлагане на обществените поръчки на Световната Банка от 2009 година, чиято сила се крие в неговата аналитичност и гъвкавост. Първата итерация на усъвършенствания процес е представена на фиг. 2, тя се уповава на четири крайъгълни камъка:

Фиг. 2. Процесна диаграма за предотвратяване на тържни манипулации

- 1) Прозрачност чрез своевременна публичност на информацията и публикацията в електронна система разполагаща с интелигентни (рационални) агенти, които да автоматизират системният контрол.
- 2) Извънсистемен обществен контрол чрез одити от квалифицирани, независими неправителствени организации (НПО), с което да се предостави възможност за активно участие на гражданите в процеса.

- 3) Сътрудничество и отчетност – улеснено и прозрачно споделяне на информация, което да даде възможност на обществеността да е информирана и свободно да реагира при необходимост.
- 4) Съвместно приложение на основните седем инженерни принципа, към които спадат твърдите инженерни принципи (елиминация, заместване, изолация, преработване, автоматизация) и нормативните инженерни принципи (административно управление, индивидуална защита).

Индивидуалната защита, заедно с поверителни системи за сигнализиране на нередности са силно приложими в контекста на борбата с корупционните практики и са правно гарантирани. Но основен принос за повишаване на ефективния технически контрол и предотвратяването на незаконосъобразно ръководените тържни процедури имат останалите шест инженерни принципа.

Адекватното административно ръководство в процеса е подсигурано, чрез стандартизация и усъвършенстване на процеса за извършване на оперативната работа в цикъла за възлагане на обществени поръчки. Към настоящия момент в България липсва свободно достъпен държавен тържен етичен стандарт. Неговата необходимост е обоснована от нуждата за допълване на нормативната уредба с цел предоставяне на подобрена производителност, висококачествени строителни работи, по-добри условия на труд и премахване на злоупотребите, поддържайки високи етични стандарти в търговете в строителния сектор. Стандарта трябва да бъде еднакво приложим за:

- администраторите и техните представители - изпълнителите;
- подизпълнителите, доставчиците и техните асоциации;
- професионални организации – неправителствени организации и други.

Основополагащите етични принципи върху, които трябва да бъде изграден стандарта съгласно AS 4120-1994 са:

- 1) Тържните процедури на всички нива в строителната индустрия трябва да се провеждат честно и по начин, който е справедлив към всички участващи страни.
- 2) Всички страни трябва да спазват всички законови задължения, т.е. нормите към търговските практики и законодателство по въпросите на потребителите.
- 3) Възложителят трябва да вземе предвид разходите за търга и броя на участниците в него разбирайки, че разходите за търга са значителни режийни разходи за индустрията.
- 4) Администраторите обявяват търгове само след подсигурано проектно финансиране и поет твърд ангажимент за контрол върху проекта.
- 5) Тържните участници подават предложения само там, където възнамеряват да извършат работата.
- 6) Еднакви условия за всеки участник в търга.
- 7) Страните няма да участват в практики като тайни споразумения и неправомерни договорености – компенсиране на неуспешни оференти, тайни комисионни и други подобни.
- 8) Всяка страна с конфликт на интереси трябва незабавно да оповести това.
- 9) Всички участници в търга трябва да бъдат готови да удостоверят своята почтеност, например чрез законова декларация.
- 10) Тържните документи трябва да посочват изискванията на Възложителя възможно най-ясно и точно. При внасяне на промяна в документите, трябва да се предоставя достатъчно време на всички участници за преглед и актуализация на своите оферти.
- 11) Участниците в търга запазват правото си на интелектуална собственост, което е предоставено с офертите, включително право на собственост върху тях. Приемливо е, обаче, да има публично отваряне на офертите и оповестяване на цените на офертите.
- 12) Възложителят ясно уточнява коя информация е поверителна и обосновава въвеждането ѝ в този статус.

Това ще генерира промяна в работните политики и процедури – предоставяне на редовно обучение относно етичните тържни практики, ротация на работните задачи, прилагане на по-строги разпоредби, налагане на строги санкции за неспазване и насърчаване на култура на прозрачност и отчетност. Във връзка с това в процеса са въведени допълнителни етапи:

- Решение как ясно да бъде дефиниран проблема, който трябва да бъде разрешен, с цел валидация на всички последващи решения взети по време на тържния процес.
- Процес за анализ на риска, където да се направи оценка на:
 - потенциалния размер на финансовите загуби причинени от неефективност или незаконосъобразното ръководене на тържната процедура, като използват исторически данни (количествен анализ);
 - дългосрочните стратегически и репутационни рискове, свързани с прилагането на непочтени тържни практики (качествен анализ).

Извършването на физическата работа в процеса по възлагане на обществени поръчки трябва да бъде обезпечено чрез прилагане на твърди инженерни принципи в проектираната на система за управление:

- Автоматизация – с цел предотвратяване на тържните манипулации са въведени автоматизирани проверки от рационални агенти (изкуствен интелект). По този начин могат незабавно да бъдат сигнализирани аномалии, като например приемането на твърде ниска или висока оферта, или въвеждане на алогични промени в крайни етапи от тържната процедура.
- Преработване на работните процеси за осигуряване на по-висока прозрачност и по-висока устойчивост на манипулации, т.е. осигуряване на проследими одитни следи.
- Инженерен контрол – разработване на сигурна онлайн платформа за подаване на оферти, която би предотвратила неоторизирана промяна на офертите и би осигурила стабилна среда със защита от фалшификации. Това поражда нуждата за въвеждане на допълнителни етапи за валидация на изпълнените дейности, т.е. „Точки на задържане (ТНЗ)“ на работния процес.
- Изолация – тук се включва процесно сегментиране и разделяне на задълженията, с цел да се предотврати неправомерно влияние или корупция. Например човекът, който е в позиция да поиска подкуп да няма правомощия за одобряване определени рискови елементи от поръчката.
- Заместване – това означава замяна на настоящия фрагментиран тържен процес (ръчен или електронен) с цялостна автоматизирана цифрова система, която намалява риска от манипулация и повишава прозрачността.
- Елиминация – премахване на абсолютната възможност едно лице да има едноличен контрол над тържния процес. В тази връзка се въвежда извънсистемният обществен контрол, който трябва да се изпълнява чрез одитиране от квалифицирани, независими НПО-та, както и при автоматично подаден сигнал, така и на принципа на рутинната проверка от трета страна.

ИЗВОДИ

Докладът на тема „Предотвратяване на тържни манипулации при проекти за транспортна инфраструктура“ е с широко практическо значение и засяга различни значими аспекти от социална, икономическа и управленска гледна точка. Тържните манипулации са в разрез с обществения интерес и в основата на този проблем са корупционни практики. Тези практики поставят на първо място предимно частни интереси, като подронват държавността. Това сериозно застрашава основните принципи за конкурентоспособност, моралност и прозрачност в процеса за възлагане на обществени поръчки.

Разгледани са най-типични форми на тържни манипулации, с които се реализират неефективни програми поради прилагане на организирани сенчести интереси под влиянието на аморални, често лобистки дейности. В доклада се акцентира върху възможните щети и загуби, както на местно, така и на международно ниво.

Направено е предложение за въвеждане на управленски процес за противодействие на неетичните лобистки дейности и злоупотребите в процеса по възлагане на обществените поръчки. Предложената методология е основана на принципите за инженерен контрол и предлага систематичен и цялостен подход за предотвратяване на незаконосъобразни действия по време на изпълнение на тръжните процедури.

В заключение, констатациите от доклада могат да информират и повлияят на управленските процеси и практики в дългосрочен план както на държавните административни служби, така и на различни фирмени организации.

Докладът отразява резултатите от работата по проект № 2021-RU-02, финансиран от Фонд Научни изследвания на Русенския университет.

REFERENCES

Aidt, T. (2009). *Corruption, institutions, and economic development*. Oxford Review of Economic Policy, 25(2), 271-291

Arrowsmith, S. (1996). *The Law of Public and Utilities Procurement*. Sweet & Maxwell.

Arrowsmith, S. (2010). *Public Procurement Regulation: An Introduction*. University of Nottingham.

Azhar, S., Selph, J.W., & Maqsood, T. (2011). *Unethical business practices and corruption in international construction: A survey of American contractors working overseas*.

Evenett, J., & Hoekman, M. (2005). *International Cooperation and the Reform of Public Procurement Policies*. Policy Research Working Paper; No. 3720. World Bank, Washington, DC.

Gregory, D. & Travers, E. (2010). *Ethical Challenges of Bid Shopping*.

Kenny, C. (2009). *Measuring Corruption in Infrastructure: Evidence from Transition and Developing Countries*. The Journal of Development Studies, 45:3, 314-332

Lambsdorff, G. (2007). *The institutional economics of corruption and reform: theory, evidence and policy*. Cambridge University Press.

Rose-Ackerman, S., & Palifka, J. (2016). *Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform*. Cambridge University Press.

Stefanov R., Markov D., Galev T., Karaboev S., Ilcheva M. (2016). *Crimes and abuses of public procurement. Handbook of prevention, response and risk analysis*. Center for the Study of Democracy, Sofia.

Decision No. 972 Sofia 19.11.2020 Competition Protection Commission.

The Commission for the Protection of Competition adopted priorities for the initiation of proceedings in 2022 under the Law on the Protection of Competition. <https://cpc.bg/news-69?returnUrl=page%3D5>.

Transparency International (2005). *Global Corruption Report 2005: Corruption in Construction and Post-Conflict Reconstruction*.